

Francesca Dell'Acqua

Ikonofilija u Italiji između 680-880. Europski projekt i njegove metode

U radu je predstavljen nedavno završen projekt pod nazivom „Ikonofilija“, u kojem su proučavani odjeci koje je bizantska disputa oko svetih slika imala u Rimu i u središnjoj i južnoj Italiji. Projekt je financirala Europska komisija, a provodio ga je Centar za bizantske, otomanske i moderne grčke studije Sveučilišta u Birminghamu (2015-2017). Ostajući čvrsto privrženi kalcedonskoj kristologiji, koja je potvrdila savršenu dvostruku prirodu Krista, pape su podržavale svete slike, jer su one vizualizirale utjelovljenog Boga te su bile korisne u liturgiji, podučavanju i privatnim pobožnostima. Nepopustljivo ikonofilsko stajalište papinstva stoljećima je definiralo kršćanski vjerski mentalitet i umjetnost. U ovom je radu predstavljena metodologija razvijena tijekom rada na projektu u istraživanju razdoblja bizantskog ikonoklazma na Zapadu. Tekst ispituje načine na koje su teološke ideje i srodne književne vrste na Istoku tijekom monotelističke i ikonoklastičke kontroverze prenesene na Zapad i 'prevedene' u latinsku kulturu Rima i središnje i južne Italije. Također, propituje se i papinska reakcija na ove teološke kontroverze, koja je dala politički ton odnosu s Bizantom te je papinstvo na taj način osiguralo svoju političku i doktrinarnu nezavisnost i učvrstilo izdvojeni, zapadni pristup vizualnim slikama. Središnji lik ovoga perioda bio je redovnik Ambrosius Autpertus (u. 784), aktivan na prostoru južne Italije. Jedan je od najznačajnijih promicatelja mariologije, uz svetog Ambroza i Bernarda iz Clairvauxa, a vjeruje se da je potaknuo inovativnu marijansku ikonografiju u srednjovjekovnoj umjetnosti. Umjetnička djela nastala u središnjoj Italiji u 9. stoljeću, a koja znanstvenici povezuju s njegovim tekstovima, jasno pokazuju podršku i promicanje temeljnih koncepata papinske ikonofilije. Neka od tih djela predstavljaju početke nove i trajne marijanske ikonografije, dok druga, više eksperimentalna, ostaju jedinstveni primjeri ikonografskog jezika. Brojne reference povjesničara umjetnosti u odnosu na njegov navodni utjecaj na novu zapadnu ikonografiju Marije u suprotnosti su s činjenicom da korijeni njegove mariologije nisu nikada bili u potpunosti istraženi niti su ikada povezani s grčkom teološkom tradicijom ili suvremenim 'ratom protiv slika'. Ovo istraživanje pokazuje kako je Autpertus dobro poznao rasprave o Mariji i njezinoj ulozi u utjelovljenju, i o prikazivanju Boga, koje su se vodile nekoliko desetljeća ranije među stočnim ikonofilnim autorima kao što su Ivan Damašćanin, Andrija Kretski i Germanos Carigradski. On je

utemeljio nov teološki okvir za Mariju i utjelovljenje na srednjovjekovnom zapadu te je širio svoje ideje u široj javnosti kroz propovijedi. Njegove su živopisne 'tekstualne ikone' Marije i Krista, u interakciji s vjerskom kulturom pod snažnim utjecajem istočnih tekstova, stvorile nove načine predstavljanja Majke Božje i Sina-Zaručnika u literaturi, liturgiji i vizualnoj umjetnosti. Temeljeni na brojnim različitim poznatim ali i zanemarenim i nepubliciranim izvorima Istoka i Zapada – najčešće liturgijskim tekstovima i materijalnim ostacima – rezultati se ove studije pokazuju iznimno vrijednima za niz znanstvenih disciplina, ali i za širu publiku zainteresiranu za religijske teme, vizualno mišljenje usmenu diseminaciju ideja i umjetnost kao doktrinalno-politički izričaj u ranom srednjem vijeku na Mediteranu.

Prijevod s engleskoga: Nikolina Belošević